

10.17951/j.2018.31.1.169-181

ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA

VOL. XXXI, 1

SECTIO J

2018

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II. Wydział Nauk Społecznych

KAROLINA CENIUCH, KAMILA FLAKOWSKA, MONIKA KRUPA,
DOROTA MAĆCIK

kцениuch@gmail.com, kamilaflakowska@gmail.com, monika.krupa95@gmail.com,
dmacik@kul.lublin.pl

*Różnice w ocenie funkcjonowania relacji romantycznej
i wczesnych nieadaptacyjnych schematów Younga pomiędzy
matkami i córkami*

Differences in the Assessment of the Functioning of Romantic Relationships
and Early Maladaptive Schemas of Young Mothers and Daughters

STRESZCZENIE

Celem badań była eksploracja zagadnienia cech charakteryzujących związki romantyczne oraz porównanie ich występowania u matek i córek. Ze względu na to, że schematy dają podstawę do interpretacji siebie i innych oraz tworzą się w rodzinie pochodzenia, a także biorąc pod uwagę znaczenie modelowania relacji społecznych i jakości funkcjonowania przez rodziców, zastanawiano się, czy elementy składające się na postrzeganie jakości związku romantycznego są przekazywane przez rodziców dzieciom. W badaniu sprawdzono, czy cechy charakteryzujące związki matki są podobne czy różne od tych występujących u córek.

Grupa liczyła 120 osób, w tym 60 par matka – córka. Wiek córek wynosił 18–35 lat, pozostających w związku co najmniej 6 miesięcy, natomiast wiek matek to 41–63 lata. Badane wypełniły cztery kwestionariusze: Kwestionariusz Schematów Younga (YSQ-S3), Kwestionariusz Stylów Przywiązania (KSP), Kwestionariusz Komunikacji Małżeńskiej (KKM), Kwestionariusz Dobranego Małżeństwa (KDM-2).

Uzyskano istotne różnice w zakresie zmiennych dotyczących stylów przywiązania, lecz nie we wszystkich wymiarach. Kwestionariusz oceny jakości związku wykazał istotne statystycznie różnice dla trzech skal. Natomiast w zakresie komunikacji w związku istotne różnice występują w dwóch wymiarach. Nie uzyskano różnic oraz silnych korelacji w zakresie występowania wczesnych nieadaptacyjnych schematów zachowań. Wyłącznie w schemacie samopoświęcenia matki uzyskały wyższy wynik niż córki, a w schemacie niewystarczającej kontroli córki miały wyższy wynik.

Zarówno przyczyna kulturowa, jak i ta związana z dynamiką czasową zdaje się wpływać na uzyskane wyniki. Pomimo różnego nasilenia poszczególnych cech w związku, przekonania o sobie i ocena jakości związku u matek i córek są podobne.

Słowa kluczowe: wczesne nieadaptacyjne schematy; związek partnerski; styl przywiązania; satysfakcja ze związku; komunikacja w związku; matki i córki

WPROWADZENIE

Pomimo licznych badań nad relacjami partnerskimi jest to temat wciąż aktualny i interesujący z punktu widzenia naukowego. Nadal nie zostały jednoznacznie rozstrzygnięte kwestie, od czego zależy dobranie partnerów, jakość związku i jego trwałość. Gottman (Gottman, Silver 2014, s. 2–3) stworzył wzór, który pozwolił mu przewidywać na podstawie kilku wskaźników, czy para się rozstanie, po kilkunastu minutach obserwacji małżonków. Istnieją koncepcje dotyczące funkcjonowania i oceny jakości związków partnerskich, ale ich różnorodność i wielość stosowanych pojęć do opisu danych zjawisk prowadzi do trudności w ich badaniu oraz licznych niezgodności co do ich rozpoznawania (Braun-Gałkowska 1976, s. 40–50; Braun-Gałkowska 1985, s. 68; Braun-Gałkowska 1992, s. 27–33). Wiele czasu zagadnieniom relacji partnerskich i rodziny poświęcił Plopa, tworząc metody do badania różnych aspektów funkcjonowania małżeństw i rodziny (Plopa 2005, s. 11–13). Nie znaleziono jednak badań porównujących funkcjonowanie w relacji partnerskiej rodziców oraz dzieci. W ujęciu transgeneracyjnym interesująca kwestia dotyczy tego, czy wzorce funkcjonowania są podobne u rodziców i ich dzieci czy też różnią się istotnie od siebie w zakresie posiadanych stylów przywiązania, komunikacji w związku z perspektywy oceny własnych zachowań wobec partnera oraz zachowań partnera, a także oceny dobrania partnerów.

Już od chwili przyjścia na świat ludzie są wyposażeni w liczne systemy behawioralne, które są gotowe do aktywacji oraz nastawione w taki sposób, aby uruchamiały je bodźce z jednego lub kilku obszarów. Wśród tych, które stanowią budulec późniejszego przystosowania, możemy wyróżnić m.in. ssanie, płacz, uśmiech i gaworzenie (Bowlby 1969, s. 18). Ainsworth, inspirując się koncepcją Bowlby'ego, na podstawie wieloletnich badań nad dziećmi i ich matkami wyodrębniła trzy style przywiązania: unikowy, lękowo-ambiwalentny oraz bezpieczny. Przyjęte przez nią kryteria to: jakość relacji, dostępność matki w chwili zasygnalizowania przez dziecko potrzeby oraz wrażliwość (Ainsworth 1977, s. 102; Kobak, Sceery 1988, s. 136; s. 65; De Wolff, Ijzendoorn 1997, s. 571; Goldberg i in. 1986).

W toku niedostępności obiektu przywiązania w chwili zakomunikowania potrzeby czy zagrożenia, kształtuje się styl unikowy. Wywołana sytuacja utrzymuje system przywiązania w stanie aktywnym, uruchamiają się mechanizmy obronne, czego konsekwencją może być unikanie bliższego kontaktu z obiektem w obawie przed zranieniem. Styl lękowo-ambiwalentny tworzy się w trakcie doświadczania niepewności związanej z obiektem przywiązania. Kształtuje on obniżone poczucie bezpieczeństwa, „wzmogłą czujność” oraz silny lęk przed rozłąką, nawet w chwili obecności matki. Pojawienie się obiektu może powodować smutek i złość, ale jednocześnie ulgę. Nato-

miast styl bezpieczny charakteryzuje się zaufaniem dziecka do obiektu przywiązania. Oparty jest na dostępności matki w chwili zagrożenia czy komunikowania potrzeb, dając poczucie komfortu i bezpieczeństwa (Plopa 2005, s. 270).

Istnieją dowody potwierdzające wpływ posiadanych stylów przywiązania na funkcjonowanie romantycznej relacji. Badania Mikulincera wykazały, że rodzaj posiadanego stylu przywiązania ma wpływ na postrzeganie wsparcia partnera. Osoby przywiązane w sposób bezpieczny są aktywne w działaniach na rzecz jakości życia partnera, dostrzegają wiele wspomnień dotyczących zaufania w związku, a w sytuacji zawodu na partnerze, podejmują z nim rozmowę, co jest konstruktywnym sposobem radzenia sobie z tą sytuacją. Osoby ze stylem unikowym wykazywały potrzebę posiadania poczucia kontroli nad partnerem, a w sytuacji nadużycia zaufania nie podejmowały żadnych działań i dystansowały się od partnera. Z kolei osoby lękowe w takiej sytuacji się zamartwiały, ze strony partnera oczekując przede wszystkim poczucia bezpieczeństwa (Plopa 2005, s. 282–283).

Wspomniane style przywiązania, określając sposób funkcjonowania w relacji, determinują również jej jakość, która jest opisana przez Plopę poprzez takie czynniki, jak: intymność, samorealizacja, podobieństwo, rozczarowanie (Plopa 2005, s. 69).

Intymność jest definiowana jako satysfakcja z bycia w bliskiej relacji. U partnera widoczna jest potrzeba budowania relacji, które opierają się na pełnym otwarciu, bliskości i zaufaniu oraz nieukrywaniu spraw dotyczących pośrednio lub bezpośrednio związku. Partner wykazuje się wysoką motywacją do pracy nad związkiem, jego jakością i poczuciem szczęścia zarówno swoim, jak i drugiej strony. Partnerzy czują się głęboko związani ze sobą, łączy ich przekonanie o prawdziwej miłości.

Samorealizacja jest związana z odczuwaniem wysokiej satysfakcji z małżeństwa, które umożliwia realizację siebie, swojego systemu wartości oraz zadań życiowych. Oznacza też poczucie satysfakcji z bycia tym, kim chciałoby się być. Małżeństwo jest zarazem sposobem na udane życie.

Podobieństwo odnosi się do wysokiego poziomu zgodności między partnerami w zakresie realizacji ważnych celów małżeńskich i życiowych. Dotyczy także informowania się wzajemnie o swoich poglądach na temat spędzania czasu, organizowania życia rodzinnego, sposobu wychowania dzieci.

Rozczarowanie jest definiowane jako poczucie porażki, będącej rezultatem zawarcia związku małżeńskiego. Życie w małżeństwie ogranicza poczucie niezależności i autonomii osoby, dosyć często pojawiają się myśli o rozstaniu i rozpoczęciu życia od początku. Bycie z partnerem nie sprawia radości, nie występują skłonności do zbliżania się uczuciowego. Przeważają tendencje do unikania codziennych problemów, zmniejsza się poczucie odpowiedzialności za związek (Plopa 2005, s. 69–70).

Specyficznym wymiarem jakości związku jest komunikacja. W trakcie trwania związku partnerskiego czy małżeńskiego pojawiają się różne kryzysy,

konflikty, nieporozumienia, uwarunkowane różnymi czynnikami. Istotne jest, aby w małżeństwie istniała komunikacja dotycząca zarówno spraw ważnych, jak i codziennych. Pierwszym krokiem dla małżonków jest ustalenie wzoru komunikacji, który powinien ją umożliwiać oraz ułatwiać zrozumienie. Natomiast celem komunikacji jest wspieranie bliskości partnerów. Według Plopy zadaniem wszystkich par jest zdobycie wiedzy na temat reguł komunikacji w intymnej relacji, która nadaje związkowi lepszą jakość oraz pozwala na tworzenie strategii potrzebnych podczas wspólnego stawiania czoła problemom (Plopa 2005, s. 120–122).

Komunikacja wspierająca charakteryzuje się okazywaniem uznania wysiłków partnera, zainteresowaniem jego potrzebami i problemami oraz uczestniczeniem w ich rozwiązywaniu. Troska o partnera nie ogranicza się tylko do angażowania się w sytuacjach trudnych, ale i w tych codziennych. Komunikacja zaangażowana cechuje się umiejętnością empatycznego zrozumienia partnera i bliskości poprzez okazywanie sobie ciepła i uczuć. Zaangażowanie jest również związane z podkreślaniem wyjątkowości partnera, docenianiem go, urozmaicaniem rutyny dnia codziennego, przeciwdziałaniem tworzeniu się konfliktów. Deprecjacja zaś charakteryzuje się przejawianiem agresji wobec partnera, chęcią kontrolowania go, podporządkowaniem drugiej strony (Plopa 2005, s. 129–130).

W kontekście teorii wczesnych nieadaptacyjnych schematów Younga można zastanawiać się, czy i w jakim stopniu sposób funkcjonowania w związku wiąże się z głębokimi przekonaniem na własny temat. Przekonania te, zwane nieadaptacyjnymi schematami, wywodzą się z wczesnego dzieciństwa, ale powtarzane są przez całe życie i cechują się różnym nasileniem i rozległością. Ich dysfunkcyjność ujawnia się zazwyczaj w dorosłości, gdy ludzie powtarzają schematy w relacjach z innymi i samym sobą (Young, Klosko, Weishaar 2014, s. 29–30).

Nieadaptacyjne schematy powstają przez niezaspokojenie podstawowych potrzeb emocjonalnych i rozwojowych w okresie dzieciństwa i dorastania (Young 1999, s. 12–13). Rodzaj niezaspokojonej potrzeby determinuje typ (obszar) przekonania. Pierwszym obszarem jest rozłączenie i odrzucenie. Wiąże się on z niezaspokojonymi potrzebami stabilności, miłości, opieki i przynależności oraz opisuje osoby, które nie potrafią tworzyć satysfakcjonujących i bezpiecznych relacji. Drugi obszar to osłabiona autonomia i brak dokonań związany z niezaspokojoną potrzebą autonomii i niezależności. Osoby takie charakteryzuje nieumiejętność oddzielenia się od rodziny pochodzenia oraz brak niezależności w funkcjonowaniu na poziomie swojego wieku rozwojowego. Trzecim obszarem są uszkodzone granice. Osoby ze schematami z tego obszaru mają problemy z akceptacją praw, współpracą, wykonywaniem obowiązków, są nieodpowiedzialne i nie potrafią kontrolować nieodpowiednich zachowań. Nakierowanie na innych opisuje osoby, które kosztem swojego życia i własnych potrzeb starają się pomagać i zaspokajać cudze potrzeby głównie po to, by zyskać aprobatę,

zachować bliskość relacji z innymi (zwłaszcza emocjonalną). Ostatnim obszarem jest nadmierna czujność i zahamowanie. Charakteryzuje on osoby, które nadmiernie hamują swoje zachowania i impulsy. Są wobec siebie krytyczne, nie ujawniają swoich emocji, wypatrują zazwyczaj negatywnych aspektów w życiu (Young, Klosko, Weishaar 2014, s. 32–42).

Badania Yoosefi i wsp. wskazują na znaczenie wczesnych nieadaptacyjnych schematów w związkach małżeńskich w predykcji rozwodów par małżeńskich. Rolę schematów w trudnościach małżeńskich upatrują oni w błędnej interpretacji różnych zdarzeń i nieporozumień, wynikającej z posiadanych schematów. Te interpretacje objawiają się jako zniekształcone postawy, fałszywe, nierealne lub nielogiczne oczekiwania wobec partnera, które odbijają się na jakości funkcjonowania związku małżonków (Yoosefi i in. 2010, s. 269–292).

Z uwagi na fakt, że schematy, dające podstawę interpretacji siebie i innych, tworzą się w rodzinie pochodzenia, oraz biorąc pod uwagę znaczenie modelowania relacji społecznych i jakości funkcjonowania przez rodziców, zastanawiano się, czy jakość związku romantycznego jest przekazywana przez rodziców dzieciom. Wcześniejsze badania Mącik (zob. Mącik, Chodkiewicz, Bielicka 2016) wskazują na występowanie relatywnie silnych związków (w większości o dodatnim znaku) pomiędzy schematami matek i córek, natomiast w przypadku relacji ojciec – syn związki te są wyraźnie słabsze. Badaniom poddano więc diady: matka – córka. Postawiono pytanie, czy cechy charakteryzujące związki romantyczne będą podobne czy różne u matek i córek. Brakuje badań ujmujących to zagadnienie, podobne dotyczą w zasadzie sytuacji dzieci rodziców uzależnionych lub (również często poruszanych w badaniach) rozwiedzionych. Przyjęto założenie H1: Matki nie będą różniły się od córek w zakresie schematów. Skłania ono do przyjęcia założenia H2: Matki i córki nie będą różniły się w zakresie cech opisujących funkcjonowanie w związku.

MATERIAŁ I METODA

W badaniach wzięło udział 120 kobiet, wśród których znalazło się 60 par – matek z córkami. W celu kontroli wpływu zmiennych zakłócających dobór próby opierał się na pewnych warunkach. Badano córki w wieku od 18 do 35 lat ($M=22,02$; $SD=2,73$), pozostające w związku partnerskim co najmniej 6 miesięcy, ale nie dłużej niż 7 lat ($M=2,83$; $SD=1,64$). Kontrolowano także, aby nie były w związkach małżeńskich oraz by nie posiadały dzieci. W grupie córek 35% deklaroowało zamieszkanie w dużym mieście, 30% wskazało średnie miasto, 25% – wieś, 10% – małe miasto. Mieszkające samotnie córki stanowią 31%, natomiast 69% mieszka z rodziną pochodzenia. Sytuacja materialna jest przez 65% oceniana jako bardzo dobra lub dobra, a pozostałe 35% uznaje ją za przeciętną. Aktywnych zawodowo jest około 7% córek, 88% studiuje, a około 5% nie pracuje z wyboru

lub posiada inny status zawodowy. Córki deklarują, że pozytywnie oceniają swoje dotychczasowe życie i odczuwają satysfakcję z obecnego związku.

Drugą grupę stanowiły matki w wieku 41–63 lata ($M=48,83$; $SD=4,98$). Wszystkie zadeklarowały mieszkanie z rodziną, 35% z nich mieszka na wsi, po około 27% – w średnim lub dużym mieście, 10% – w małym mieście. Sytuację materialną 57% ocenia jako bardzo dobrą lub dobrą, 40% – jako przeciętną, 3% – jako raczej złą. 75% badanych matek zajmuje się pracą zawodową, 8% nie pracuje z wyboru, 7% jest na rencie lub emeryturze, a po 5% nie posiada pracy lub ma inny status zawodowy. 95% badanych matek pozostaje w związku formalnym, pozostałe 5% jest po rozwodzie lub w związku nieformalnym. Ich związki trwają od 9 do 40 lat ($M=26,47$; $SD=5,28$). 93% matek deklaruje, że mają w swoim życiu 1 związek formalny, 5% – 2 związki, a pozostałe wskazują na brak związku formalnego. Jeśli chodzi o liczbę posiadanych dzieci, 50% ma 2 dzieci, 35% – 3 i więcej, a 15% posiada 1 dziecko. 75% respondentek ocenia swoje dotychczasowe życie pozytywnie, a 25% wskazuje na przeciętną lub raczej niską ocenę swojego życia. Około 70% matek deklaruje satysfakcję z obecnego związku, 17% ocenia go przeciętnie, 13% wskazuje mały albo brak satysfakcji ze związku.

Prezentowane badania zostały przeprowadzone indywidualnie, metodą tradycyjną, przez wręczanie ankiet osobom badanym z poszanowaniem ich praw. Każdorazowo wyjaśniano sposób wypełniania kwestionariuszy.

W badaniu zastosowano cztery kwestionariusze: (1) wczesnych nieadaptacyjnych schematów, (2) stylów przywiązania, (3) komunikacji w związku partnerskim, (4) oceny doboru partnerów w związku. Wszystkie kwestionariusze składały się z zestawu twierdzeń, do których badane miały się ustosunkować na określonej skali.

Do badania wczesnych nieadaptacyjnych schematów zastosowano kwestionariusz YSQ-S3 (PL) autorstwa Younga (2005). Polska adaptacja w opracowaniu Oettingen, Chodkiewicz, Mącik i Gruszczyńskiej jest obecnie w przygotowaniu. Metoda ta składa się z 90 stwierdzeń, do których badany odnosi się na 6-stopniowej skali, gdzie 1 oznacza „zupełnie nieprawdziwe o mnie”, a 6 – „doskonale mnie opisuje”. Twierdzenia odnoszą się do przekonań, jakie badany ma na temat siebie, świata i relacji z innymi. Uwzględniają one w treści również aspekt emocjonalny. Wyniki pozwalają określić poziom nasilenia 18 schematów, które zawierają się w pięciu kategoriach: Rozłączenie i odrzucenie, Osłabiona autonomia i brak dokonań, Uszkodzone granice, Nakierowanie na innych oraz Nadmierna czujność i zahamowanie (Young, Klosko, Waishaar 2014). Rzetelność pomiaru poszczególnych skal, mierzona za pomocą współczynnika alfa Cronbacha, wyniosła od 0,50 dla schematu Niewystarczająca samokontrola/samodyscyplina do 0,83 dla schematu Emocjonalna deprywacja. Z uwagi na zbyt niską rzetelność skal Roszczeniowość i Podatność na zranienie, nie były one brane pod uwagę przy interpretacji.

Do badania stylów przywiązania w relacjach partnerskich wykorzystano Kwestionariusz Stylów Przywiązaniowych autorstwa Plopy. Metoda składa się z trzech skal i 24 stwierdzeń, do których badany odnosi się na 7-stopniowej skali, gdzie 1 oznacza „zupełnie się nie zgadzam”, a 7 – „zupełnie się zgadzam”. Każda z trzech skal zawiera po 8 przymiotników i pozwala na zdiagnozowanie różnych stylów przywiązaniowych: unikowego (alfa Cronbacha = 0,78), lękowo-ambiwalentnego (alfa Cronbacha = 0,81) i bezpiecznego (alfa Cronbacha = 0,66). Wskaźniki rzetelności umożliwiają interpretację wyników uzyskanych za pomocą tej metody.

Do badania komunikacji w związku zastosowano Kwestionariusz Komunikacji Małżeńskiej Kazimierczak i Plopy. Na metodę składają się dwie wersje: jedna jest przeznaczona do oceny własnych zachowań komunikacyjnych, zaś druga – do oceny zachowań partnera. Każda z nich składa się z 30 pozycji, do których badany odnosi się na 5-stopniowej skali, gdzie 1 oznacza „nigdy tak się nie zachowuję”, a 5 – „zawsze się tak zachowuję”. Obie wersje badają trzy główne wymiary komunikacji: wsparcie (alfa Cronbacha = 0,90), zaangażowanie (alfa Cronbacha = 0,82) i deprecjację (alfa Cronbacha = 0,87). Rzetelność tego narzędzia w niniejszym badaniu wskazuje na możliwość interpretowania uzyskanych wyników.

Do badania oceny dopasowania partnerów w związku użyto Kwestionariusza Dobranego Małżeństwa opracowanego przez Plopę i Rostowskiego (Plopa 2005). Zawiera on 32 itemy. Skala określona jest od A („całkowicie się zgadzam”) do E („całkowicie się nie zgadzam”). Bada on poziom satysfakcji małżeńskiej w czterech szczegółowych wymiarach. Dla potrzeb badania zamieniono stwierdzenia, które odnosiły się wyłącznie do małżonka i dostosowano je odpowiednio dla partnera. Poszczególne wymiary informują o poziomie satysfakcji z intymności, samorealizacji oraz podobieństwa partnerów w kwestiach dotyczących życia rodzinnego i związku, a także poziom rozczarowania związkiem. W niniejszym badaniu wskaźniki alfa Cronbacha dla skal wyniosły od 0,74 do 0,90, co wskazuje, że narzędzie jest rzetelne.

WYNIKI

Opracowanie statystyczne danych rozpoczęto od sprawdzenia normalności rozkładu wyników w obu grupach. Analiza statystyk opisowych oraz wartości testu Shapiro-Wilka wykazała, że nie we wszystkich analizowanych skalach rozkład jest normalny, jednak z uwagi na liczebności w obu grupach większe niż 30, przyjęto spełnienie tego założenia i zastosowano parametryczne metody analizy danych.

W pierwszym etapie weryfikacji hipotez sprawdzono, czy istnieją różnice pomiędzy matkami a córkami w zakresie wczesnych nieadaptacyjnych schema-

tów. Analiza wykazała, że matki częściej przejawiają schemat samopoświęcenia ($M=19,62$; $SD=5,37$) niż córki ($M=15,28$; $SD=4,46$), test t dla prób zależnych $t(59)=5,60$; $p<0,001$. Co więcej, jest to najbardziej charakterystyczny schemat dla matek, który wyróżnia się spośród pozostałych. Poza tym analizy wykazały istnienie różnic w zakresie schematu niewystarczającej samokontroli ($t(59)=-2,17$; $p=0,03$), przy czym częściej występuje on u córek ($M=14,57$; $SD=5,27$) niż u matek ($M=12,83$; $SD=4,83$). W przypadku pozostałych 16 schematów matki i córki nie różniły się od siebie, co wspiera hipotezę H1.

Kolejnym krokiem było sprawdzenie, czy istnieją istotne statystycznie różnice w ocenie dobru partnerów, komunikacji w związku oraz stylach przywiązania pomiędzy grupą matek i córek. Dokonano analizy porównawczej, wykorzystując test t dla grup zależnych.

Analiza różnic w zakresie stylów przywiązania wskazała, że bezpieczny styl przywiązania występuje częściej u córek ($M=48,28$) niż u matek ($M=41,00$), test t dla prób zależnych $t(59)=-4,14$; $p<0,001$. Istotne statystycznie różnice ($t(57)=3,22$; $p=0,002$) uzyskano także w przypadku stylu unikowego – częściej przejawiają taki styl matki ($M=19,69$; $SD=9,25$) niż córki ($M=15,31$; $SD=7,18$). Natomiast analiza nie wykazała istotnych statystycznie różnic pomiędzy matkami i córkami w zakresie stylu lękowo-ambiwalentnego.

W tab. 1 przedstawiono wyniki testu różnic dla skal mierzących ocenę jakości związku. Różnice są istotne statystycznie dla trzech skal i wskazują, że córki odczuwają większą intymność w związku, natomiast matki postrzegają większe rozczarowanie z relacji z partnerem oraz większe poczucie samorealizacji w związku. Nie ma różnic między grupami w postrzeganiu zgodności między partnerami, dotyczących codziennych spraw i ważnych celów.

Tab. 1. Istotności różnic w zakresie oceny jakości związku pomiędzy grupą matek i córek

	Córki		Matki		Test różnic	
	M	SD	M	SD	T	p
Intymność	33,00	4,94	27,95	6,72	-4,43	0,001
Rozczarowanie	20,51	7,03	23,61	8,11	2,34	0,020
Samorealizacja	24,80	3,80	27,38	4,75	3,02	0,004
Podobieństwo	27,78	4,06	26,15	5,62	-1,69	0,100

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 2 przedstawia istotności różnic w zakresie komunikacji w związku. Analiza testem t dla prób zależnych wykazała, że istotne statystycznie różnice występują w dwóch skalach i wskazują, że córki bardziej postrzegają siebie jako wspierające i zaangażowane wobec partnerów niż matki. W zakresie komunikacji deprecjonującej partnera nie występują różnice istotne statystycznie.

Tab. 2. Istotności różnic w zakresie postrzegania własnych zachowań komunikacyjnych wobec partnera pomiędzy grupą matek i córek

	Córki		Matki		Test różnic	
	M	SD	M	SD	T	p
Wsparcie	44,71	4,29	40,66	6,63	-3,56	0,001
Zaangażowanie	35,30	4,31	29,52	5,20	-6,66	0,001
Deprecjacja	22,71	6,27	23,77	7,03	0,96	0,340

Źródło: opracowanie własne.

Jeśli chodzi o percepcję zachowań komunikacyjnych partnera wobec kobiet, test t wykazał występowanie różnic istotnych statystycznie we wszystkich skalach. Podobnie jak w sytuacji percepcji własnych zachowań wobec partnera, córki postrzegają zachowania partnera jako wspierające i zaangażowane bardziej niż matki swoich partnerów. Grupa matek także postrzega swoich partnerów bardziej jako przejawiających zachowania komunikacyjne o charakterze deprecjonującym. Przedstawia to tab. 3.

Tab. 3. Istotności różnic w zakresie postrzegania komunikacyjnych zachowań partnera pomiędzy grupą matek i córek

	Córki		Matki		Test różnic	
	M	SD	M	SD	T	p
Wsparcie	42,43	6,21	35,09	9,22	-4,93	0,001
Zaangażowanie	35,43	5,76	26,91	6,76	-7,76	0,001
Deprecjacja	20,03	7,55	24,75	8,75	3,07	0,003

Źródło: opracowanie własne.

Powyższe wyniki wskazują na istnienie istotnych różnic pomiędzy matkami i córkami w zakresie poszczególnych zmiennych, różnice te jednak dotyczą wyłącznie nasilenia. Sam układ poszczególnych zmiennych jest taki sam i u matek, i u córek (np. komunikacja do partnera w obu przypadkach przede wszystkim dotyczy wsparcia, zaś najmniej deprecjonująca). Dane te wspierają generalnie założenie przyjęte w hipotezie H2 o podobieństwie matek i córek w zakresie jakości ich związków romantycznych.

OMÓWIENIE WYNIKÓW

Przeprowadzone analizy wskazują na istnienie istotnych różnic pomiędzy matkami a córkami w zakresie postrzegania związku partnerskiego. Różnice mogą pokazywać dynamikę zmieniającej się w czasie relacji w związku partnerskim przez liczne uwarunkowania rozwojowe i czynniki środowiskowe, w któ-

rych żyją badane osoby. Czynniki takimi mogą być: socjalizacja kobiet, stereotypy obecne w naszym społeczeństwie (np. dotyczące postrzegania kobiety jako poświęcającej się dla rodziny), a także proces modelowania zachowań nie tylko w rodzinie, ale i poza nią. Zarówno społeczna teoria poznawcza, jak i teoria feministyczna oferują wytyczne, dzięki którym możemy lepiej zrozumieć, jak socjalizacja wpływa na postawy dzieci dotyczące płci. Społeczna teoria poznawcza wskazuje ramy rozwojowe, które podkreślają rolę indywidualnego rozwoju i środowiska społecznego dla dzieci w budowie przekonań dotyczących ról kobiet i mężczyzn. Głównym założeniem tej teorii jest koncepcja, że procesy poznawcze są dwukierunkowe: wskazuje na to, jak rozwija się dziecko w interakcji z innymi oraz na jego udział w tworzeniu sieci społecznej (Bussey, Bandura 1999, s. 42–46; Martin, Ruble 2009, s. 80–82). Społeczna teoria poznawcza sugeruje, że gdy dzieci rozwijają zdolność do różnicowania kobiet i mężczyzn, modelowanie odgrywa ważną rolę w przetwarzaniu i zastosowaniu tej wiedzy. Rodzice są prawdopodobnie najbardziej wpływowymi postaciami w życiu dziecka, jeśli chodzi o jawne i niejawne wskazówki dotyczące sposobu percepcji roli kobiety i mężczyzny. Większość początkowej nauki o płci dla dzieci występuje w kontekście rodziny, a mianowicie przez udział w subtelnych przesłaniach rodziców dotyczących płci (Epstein, Ward 2011, s. 14–18; Gelman, Taylor, Nguyen 2004, s. 22–26). Ideologia rodziców – to, czy posiadają tradycyjne czy egalitarne poglądy dotyczące płci – odgrywa rolę w rozwoju dziecka i w kształtowaniu jego postaw (Bulanda 2004, s. 74–75). Tradycyjne poglądy na temat ról płciowych, które podkreślają u kobiet zdolności do pielęgnowania, a u mężczyzn – zdolności przywódcze, przekładają się na założenie, iż kobiety najlepiej nadają się do zadań domowych, takich jak opieka nad dziećmi, zaś mężczyźni powinni być żywicielami rodziny. Egalitarne podejście minimalizuje różnice i podkreśla równość płci.

Badania Halpern i Perry-Jenkins pokazują, że w przypadku matek, które angażowały się w bardziej nacechowane płciowo zachowania w pierwszym roku życia dziecka, w późniejszym wieku ich dzieci wykazywały więcej wiedzy na temat stereotypów dotyczących ról własnej płci. Wczesne zachowanie matki znacznie przewidywało zainteresowanie dzieci dotyczące zawodów o charakterze płciowym. Dzieci matek wykazujących tradycyjne zachowania częściej wybierały zawody stereotypowo kojarzone z płcią (Halpern, Perry-Jenkins 2015, s. 10–11).

Powyższe ustalenia wydają się stać w sprzeczności z otrzymanymi wynikami. Wydawać się bowiem może, że córki (zgodnie z postawioną hipotezą) powinny powielać zachowania matek, tym bardziej że – również zgodnie z założeniem – schematy matek i córek są podobne, co potwierdzają przeprowadzone badania. Tymczasem analizy wskazują na lepszą jakość związków córek niż matek. Związki córek oparte są na bezpiecznym stylu przywiązania, są bardziej nacechowane intymnością, zaś wzajemna komunikacja opiera się na wsparciu i zaangażowaniu zarówno córek, jak i ich partnerów. Grupę matek natomiast częściej cechuje uni-

kowy styl przywiązania. Ocena związku jest u matek częściej związana z rozczarowaniem partnerem oraz postrzeganiem komunikacji partnera wobec niej jako deprecjonującej.

Wydaje się, że najbardziej prawdopodobne są dwa wyjaśnienia otrzymanych wyników. Pierwsze może dotyczyć specyfiki funkcjonowania w związku partnerskim zależnie od czasu jego trwania i etapu. Córki, będąc w krótszych związkach niż matki, mogą oceniać je jako bardziej atrakcyjne. Krótki staż pozwala na uniknięcie rutyny, a partnerzy prawdopodobnie bardziej dbają o siebie nawzajem, o swoją relację, opiekują się sobą. Czas trwania związku może wpływać na stopień znajomości partnerów. Większość badanych córek nie mieszka ze swoimi partnerami, co może powodować słabsze poznanie ich cech. Związki matek są dłuższe, co mogło umożliwić im odkrycie wielu cech partnera, w tym takich, które wymagają akceptacji i wyrozumiałości. Większość badanych matek znajduje się w sytuacji opuszczania przez ich dzieci domu rodzinnego, co może prowadzić do pojawienia się syndromu pustego gniazda. Zaniedbana wcześniej bliskość z partnerem w takiej sytuacji może przynieść negatywne skutki, wiążące się z poczuciem rozczarowania. Powyższe wyjaśnienie może tłumaczyć niewielkie różnice w nasileniu niektórych cech funkcjonowania w związku, zależnych od czasu trwania związku oraz etapu, na jakim znajduje się para. Pomimo tych różnic układ cech u matek i córek jest relatywnie podobny. Te wnioski wymagają jednak potwierdzenia przez przeprowadzenie badań longitudinalnych z kilkukrotnym pomiarem.

Drugie wyjaśnienie istniejących różnic dotyczy wychowywania się przez matki i córki w odmiennych okolicznościach i w różnych czasach, co wiąże się z wychowaniem w innych zasadach socjalizacji, odmiennym postrzeganiem roli kobiet, otwartością i zasadami komunikacji. Młodsze pokolenie ma obecnie więcej swobody, większą świadomość posiadanych praw, poza tym kobiety są traktowane zgodnie z zasadami równouprawnienia.

Zarówno wyjaśnienie związane z dynamiką zmian rozwojowych, jak i dotyczące kultury zdaje się wpływać na uzyskane wyniki.

WNIOSKI

Wczesne nieadaptacyjne schematy, style przywiązania i cechy funkcjonowania związków romantycznych u matek i córek są względnie podobne. Może to skazywać na istnienie modelowania środowiska rodzinnego i transmisji pokoleniowej w relacjach przywiązania. Istniejące różnice w zakresie nasilenia niektórych cech mogą wynikać z długości związku oraz ze zmian w otoczeniu socjokulturowym. Uzyskane wyniki mają charakter badań wstępnych i nie należy ich uogólniać. Przede wszystkim trzeba powtórzyć badanie na innej grupie, aby sprawdzić, czy wyniki mają powtarzalny charakter. Warto również zrobić badanie podłużne, po-

równujące matki i córki w różnych okresach związku, co pozwolił na uchwycenie dynamiki zmian i umożliwi sprawdzenie, czy zależności te, a zwłaszcza nasilenie różnic uzyskanych w powyższym badaniu, zmniejszają się wraz z czasem trwania związku i pojawieniem się dzieci, które w znaczący sposób modyfikują relację.

BIBLIOGRAFIA

- Ainsworth M.D.S. (1977), *Infant Development and Mother-infant Interaction Among Ganda and American Families*, [w:] P.H. Leiderman, S.R. Tulkin, A. Rosenfield (eds.), *Culture and En-fancy*, New York: Academic Press.
- Bowlby J. (1969), *Attachment*, The Tavistock Institute of Human Relations.
- Braun-Gałkowska M. (1976), *Psychospołeczne uwarunkowania powodzenia w małżeństwie*, „Rocznik Nauk Społecznych”, t. 4.
- Braun-Gałkowska M. (1985), *Miłość aktywna. Psychiczne uwarunkowania powodzenia w małżeństwie*, Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax.
- Braun-Gałkowska M. (1992), *Psychologiczna analiza systemów rodzinnych osób zadowolonych i niezadowolonych z małżeństwa*, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Bulanda R.E. (2004), *Paternal involvement with children: The influence of gender ideologies*, „Journal of Marriage and Family”, No. 66.
- Bussey K., Bandura A. (1999), *Social cognitive theory of gender development and differentiation*, „Psychological Review”, Vol. 106(4), DOI: <https://doi.org/10.1037/0033-295X.106.4.676>.
- De Wolff M., Ijzendoorn M.H. van (1997), *Sensitivity and Attachment: A Meta-Analysis on Parental Antecedens of Infant*, „Child Development”, No. 68.
- Epstein M., Ward L.M. (2011), *Exploring parent-adolescent communication about gender: Results from adolescent and emerging adult samples*, „Sex Roles”, Vol. 65(1–2), DOI: <https://doi.org/10.1007/s11199-011-9975-7>.
- Gelman S.A., Taylor M.G., Nguyen S. (2004), *Mother-child conversations about gender: Understanding the acquisition of essentialist beliefs*, „Monographs of the Society for Research in Child Development”, No. 69.
- Goldberg S., Perrotta M., Minde K., Corter C. (1986), *Maternal behavior and attachment in low-birth-weight twins and singletons*, „Child Development”, Vol. 57(1), DOI: <http://dx.doi.org/10.2307/1130635>.
- Gottman K.M., Silver N. (2014), *Siedem zasad udanego małżeństwa*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Halpern P.H., Perry-Jenkins M. (2015), *Parents' Gender Ideology and Gendered Behavior as Predictors of Children's Gender-Role Attitudes: A Longitudinal Exploration*, New York: Springer Science + Business Media.
- Kobak R.R., Scerry A. (1988), *Attachment in late adolescence: Working models, affect regulation, and representations of self and others*, „Child Development”, No. 59.
- Martin C.L., Ruble D.N. (2009), *Patterns of gender development*, „Annual Review of Psychology”, No. 61.
- Mącik D., Chodkiewicz J., Bielicka D. (2016), *Trans-generational transfer of early maladaptive schemas – a preliminary study performed on a non-clinical group*, „Current Issues In Personality Psychology”, Vol. 4(3).
- Plopa M. (2005), *Więzi w małżeństwie i rodzinie. Metody badań*, Kraków: Impuls.
- Yoosefi N., Etemadi O., Bahrami F., Fatehizade M.A.-S., Ahmadi S.A. (2010), *An Investigation on Early Maladaptive Schema in Marital Relationship as Predictors of Divorce*, „Journal of Divorce & Remarriage”, Vol. 51(5), DOI: <https://doi.org/10.1080/10502551003651951>.

- Young J.E. (1999), *Cognitive Therapy for Personality Disorders: A Schema-focused Approach*, Sarasota, FL, US: Professional Resource Press/Professional Resource Exchange.
- Young J.E. (2005), *Young Schema Questionnaire – Short Form 3 (YSQ-S3)*, New York: Cognitive Therapy Center.
- Young J.E., Klosko J.S., Weishaar M.E. (2014), *Terapia schematów. Przewodnik praktyka*, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.

SUMMARY

The aim of this study was to explore characteristic of romantic relationship in the group of mothers and daughters. Because of the role of early maladaptive schema in people interpretation of themselves and others and their genesis in the family of origin, also meaning of modeling interpersonal relationship and the well-being of parents, it was wondered, if the well-being of romantic relationship is transferred by parents to their children. In this research was checked if features characterized romantic relationship of mothers and daughters are similar.

120 people consisted of 60 pairs of mothers – daughters were tested. Age of younger women was 18–35 years, they were in relationship for at least 6 months, older women aged 41–63 years. Respondents filled out four questionnaire: Young Schema Questionnaire (YSQ-S3), The Attachment Style Questionnaire, Communication in Marriage Questionnaire, Questionnaire of Well Accorded Marriage.

There are significant differences between variables of attachment style but not in every scale. Questionnaire of Well Accorded Marriage showed that differences are high for three scales. However, in Communication Questionnaire are two scales which show significant differences between mothers and daughters. Generally there is no high differences or correlations in Young Schema Questionnaire, only in self-sacrifice schema mothers got higher results and insufficient Self-Control and/or Self-Discipline schema is bigger with daughters.

Cultural reasons and dynamic of time as well may be the cause of gained results. Despite of intensifications each features of relationship, self opinion and value quality of relationship are similar at mothers and daughters.

Keywords: early maladaptive schemas; romantic relationship; attachment style; relationship satisfaction; communication in relationship; mothers and daughters